

Evropa je na křižovatce. Zase

Evropští lídři nejsou schopni rychle a účinně reagovat na výzvy. A nejde jen o imigrační krizi. Buď se EU může rozpadnout na mnoho relativně nedůležitých států, nebo musí využít svůj potenciál, aby zase ekonomicky dohonila USA.

Jan Švejnar

předseda dozorčího výboru CERGE-EI,
ředitel myšlenkového centra IDEA

Evropa v posledních letech, ba desítkách let přechází z jedné krize do druhé. Její lídři včetně našich nedokážou prosadit společnou a silnou zahraniční politiku ani najít stejný přístup k sociálně-politickým problémům, zejména pokud jde o uprchlické vlny směřující na náš kontinent.

A co je horší, zatím ani nebyli schopni přivést, natož uvést v život efektivní strategii pro řešení velké ekonomické recese a nyníějšího strmého pádu cen akcií bank. Pokles akcií naznačuje, že globální investoři cítí, že nárust špatných úvěrů je tak podstatný, že řada evropských zemí nebude finančně dostatečně silná, aby své banky zachránila. Neblahým následkem těchto selhání je nárůst radikalismu a posílení populistických i extremistických stran a hnutí, jež vážně ohrožují západní liberální ekonomický systém.

Tento obraz působí obzvlášť tristně, vezmeme-li v potaz, že v letech 1945 až 1990 západní Evropa v ekonomické výkonnosti doháněla Spojené státy a že její pokus vytvořit demokratickou Evropskou unii se jevil jako úspěšný. Koncem osmdesátých a začátkem devadesátých let se vážně debatovalo o tom, kdy a v jakých oblastech Evropa dožene a předstihne Ameriku. Pád Berlínské zdi, kolaps komunismu, integrace střední a části východní Evropy do EU i euroatlantických struktur tento vývoj měly jen posílit.

Dýchavičná ekonomika

Ekonomicky začala Evropa ztrácet dech v první polovině 90. let, protože zaspala v aplikaci nových internetových technologií a oproti dřívějším dekádam nebyla schopna pokračovat v integraci trhů. Rigidní regulace, nedostatek rizikových investic, neochota riskovat a slabá podnikatelská kultura mezi mladými profesionály, to vše zbrzdilo rozvoj nových firem. Spolu s pomalou integrací finančního sektoru a jen málo rostoucí dynamikou trhu práce tento vývoj způsobil, že starý kontinent začal zaostávat v oblasti inovací a ekonomického růstu.

Když se Evropa nadechla a poněkud opožděně vydala stejným směrem jako USA, zastavil ji burzovní kolaps v roce 2001, kdy velké množství nových technologických firem zbankrotovalo. Obdobný „masakr“ postihl toto odvětví v USA, tam se ale část firem stačila etablovat a konsolidovat (napří-

klad Amazon, Google a Yahoo), takže se jim podařilo nejen přežít, ale dokonce dodat nový náboj a injekci ekonomice.

Pro politickou integraci Evropy byl prvním vážným nezdarem moment, kdy holandská a francouzská voliči odmítli evropskou ústavu. Lídři jako by si nevšimli, že zůstali skoro sami a že masy už nejsou za nimi. Ideál sjednocené Evropy byl vnímán jako samozřejmost, jako „hotová věc“, a ne jako projekt, který se musí Evropanům neustále vysvětlovat a „prodávat“. Zavedení společné měny bez paralelní bankovní a fiskální unie v roce 1999 bylo další chybou oslabující životaschopnost evropského projektu.

Skutečný zátěžový test však přišel v roce 2008 s finanční krizí a následnou velkou recesí. Americkou ekonomiku krize zpočátku postihla víc než Evropu. Na rozdíl od evropských politiků však byli ti američtí ochotni učinit rychlé a bolestné kroky k očistění bank a nastartování ekonomiky, která od roku 2009 začala znovu růst. Evropa tehdy nenašla společnou řeč a nedokázala se shodnout na jednotném balíku záchranných ekonomických opatření.

V důsledku toho se potácí dodnes ve stagnaci či pomalém růstu. Symptomem neschopnosti jednat rozhodně a najít efektivní řešení je tzv. „řecký problém“, který téměř vykojil celý evropský projekt. Překvapivě je to hlavně kvůli skutečnosti, že Řecko tvo-

ří jen necelá dvě procenta výroby evropské ekonomiky a nemělo by představovat žádný vážný problém.

Nedostatek vedení

Ukazuje se, že hlavní problém Evropy je nedostatečný a neefektivní „leadership“, tedy vedení. Evropští zaměstnanci jsou stejně dobří, ne-li lepší, než ti v Asii nebo v Americe. Špičkoví ekonomové srovnatelní. Evropské průmyslové výrobky, tradiční technologie a design patří mezi nejlepší na světě. Je až zarážející, že s takovými zdroji a tradicí Evropa nyní vygeneruje tak málo. Samozřejmě platí argument, že Evropa na rozdíl od USA musí řešit národnostní a jazykovou různorodost včetně složitých vzájemných vztahů z historie. S tím musí její političtí lídři a strategové počítat, ale není to výmluva pro neefektivnost a relativní zaostávání.

Úspěch v dnešním dynamickém světě vyžaduje nemalé investice, oběti a podstoupení rizik. Chceme-li bezpečí, nemůžeme podceňovat potřebu vyzbrojení; chceme-li silnou EU, národní státy na ni musí delegovat určité klíčové rozhodovací procesy; má-li se Evropa konečně vymanit z vleklé ekonomické krize, musí být ochotna podstoupit bolestná opatření. Odvaha, síla, ale i ochota se něčeho vzdát a podstoupit riziko - to je klíč. Pro 28 zemí EU je výzvou se na takové stra-

tegie domluvit právě teď, tváří v tvář současným krizím.

Česká stopa v Evropě

Česko je počtem obyvatel srovnatelné se středně velkými státy jako Švédsko, Portugalsko nebo Belgie. Jsme větší než Rakousko nebo Finsko. Ovšem naše role v Evropě je zatím, velmi mírně řečeno, podružná. V první dekádě po vstupu do EU někteří čeští politici místo aktivní participace spíše vzdorovali evropským iniciativám. Kromě pár výjimek jsme také kvůli tomu nedokázali umístit své lidi do nejvyšších pater evropské administrativy. Namísto snahy tento stav změnit a větší průbojnosti to u nás vede k sebelibosti a skuhrání, že někde v Bruselu „zase rozhodli o nás bez nás“. Pro středně velkou zemi s dynamickou ekonomikou a plnohodnotným členstvím v evropském klubu je taková pasivita neomluvitelná. Členové klubu mají určitá privilegia, ale také povinnost podílet se na řízení lodí.

Jaká je cesta z evropské krize? Evropa, jako jedna ze dvou největších ekonomických entit na světě, se musí rychle a jasně rozhodnout. Spojí své síly a využije ohromného potenciálu k vytvoření opravdu integrovaného trhu, nastartuje rychlý ekonomický růst a stane se světovým lídrem, anebo se rozpadne na mnoho národních států, jež budou v globálním měřítku relativně nedůležité? Scénář rozpadající se EU s sebou navíc nese riziko rozpadu volného obchodu. Kdyby k tomu došlo, následoval by strmý pád životní úrovně Evropanů a asi i politická nestabilita na kontinentu.

Další alternativou je současná snaha udržet status quo a proplouvat jednou krizí za druhou. Z dnešního pohledu se zdá volba této alternativy nejpravděpodobnější. Tato kompromisní cesta by jen potvrdila, že Evropě chybí silný leadership a že je to zkrátka od současného přešlapování k postupnému úpadku.

EU se dnes v mnohém podobá domu z karet - vypadá celkem dobře, ale nemá pevné základy, a tudíž je křehká a zranitelná. Opravdu silná Evropa by měla mít nejenom monetární unii, ale též unii fiskální, ekonomickou (včetně unie bankovní a unie kapitálových trhů) a unii politickou. Toho pravděpodobně nelze z politických důvodů rychle dosáhnout.

Méně ambiciózní, avšak z krátkodobého hlediska dostačující by byla následující řada reform: dokončení bankovní unie, zrušení silného propojení bank a států, sdílení celoevropských rizik, vyřešení problémů nesplacitelných dluhů a podstatné urychlení strukturálních reform směřujících k integraci a liberalizaci evropských trhů. Je třeba jasně postavit funkční řešení, které zvýší životní úroveň, proti radikalizaci a populismu. V Evropě se protíná spousta zájmů, avšak obyvatele kontinentu toho stále více spojuje, než rozděluje.

Foto: Shutterstock